

BOLA PSIXOLOGIYASINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA XUSUSIYATLARI

CHDPU Pedagogika fakulteti pedagogika

Yoʻnalishi 25.1-guruh talabalari

Ibrohimjonova Maftuna

Karimkulova Mahliyo

+998 93-106-3006

+998 93-174-3807

Ilmiy rahbar: **Kaldibekov Alibek**

Annotasiya: Mazkur maqolada bola psixologiyasining mazmuni, rivojlanish bosqichlari va asosiy qonuniyatlari yoritilgan. Shuningdek, bolalarning psixik rivojlanishiga taʼsir etuvchi omillar, ijtimoiy muhit va tarbiyaning oʻrni tahlil qilingan. Har bir yosh davrida kuzatiladigan psixologik oʻzgarishlar ilmiy asosda izohlanadi hamda pedagogik yondashuvlar keltiriladi.

Kalit soʻzlar: bola psixologiyasi, rivojlanish bosqichlari, psixik jarayonlar, tarbiya, muhit, ontogenez, shaxs rivoji

Abstract: This article discusses the content, developmental stages, and main principles of child psychology. It also analyzes the factors influencing psychological development, including social environment and upbringing. Psychological changes at different developmental stages are scientifically explained, and pedagogical approaches are presented for effective child development.

Keywords: child psychology, development stages, mental processes, upbringing, environment, ontogenesis, personality development

Аннотация: В данной статье рассматриваются содержание, этапы развития и основные закономерности детской психологии. Также анализируются факторы, влияющие на психическое развитие ребенка, включая социальную среду и воспитание. Психологические изменения на разных возрастных этапах объясняются с научной точки зрения.

Ключевые слова: детская психология, этапы развития, психические процессы, воспитание, среда, онтогенез, развитие личности

Bola psixologiyasi psixologiya fanining muhim tarmoqlaridan biri boʻlib, u bolaning tugʻilganidan boshlab voyaga yetguniga qadar boʻlgan psixik rivojlanishini oʻrganadi. Ushbu fan bolaning bilish jarayonlari, hissiy holatlari, irodaviy sifatlari va shaxs sifatida shakllanish jarayonlarini tahlil qiladi. Zamonaviy taʼlim tizimida bola psixologiyasini chuqur oʻrganish muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bu orqali pedagoglar va ota-onalar bolalarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda samarali taʼlim va tarbiya jarayonini tashkil etishlari mumkin.

Bola psixologiyasining predmeti bolaning psixik rivojlanish qonuniyatlarini o'rganishdan iborat. Ushbu fan bolalarning yosh davrlariga xos psixologik xususiyatlarni aniqlaydi, rivojlanish jarayonida yuzaga keladigan o'zgarishlarni tahlil qiladi hamda ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi. Bola psixologiyasining asosiy vazifalariga bolalarning psixik rivojlanish bosqichlarini o'rganish, yoshga xos xususiyatlarni aniqlash, tarbiya va ta'limning psixologik asoslarini ishlab chiqish hamda rivojlanishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash kiradi.

Bolaning psixik rivojlanishi bir qator omillar ta'sirida amalga oshadi. Birinchi omil irsiyat bo'lib, u bolaning tug'ma xususiyatlarini belgilaydi. Bu xususiyatlar temperament, qobiliyat va ayrim psixik jarayonlarning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Ikkinchi muhim omil muhitdir. Bola ijtimoiy mavjudot sifatida jamiyatda shakllanadi. Oila muhiti, tengdoshlar bilan muloqot, maktabdagi ta'lim jarayoni uning shaxs sifatida rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Uchinchi omil esa tarbiyadir. Tarbiya orqali bola jamiyatda qabul qilingan me'yor va qadriyatlarni o'zlashtiradi. To'g'ri tashkil etilgan tarbiya bola shaxsining barkamol rivojlanishini ta'minlaydi.

Bola psixologik rivojlanishi bir necha bosqichlarga bo'linadi. Go'daklik davri (0–1 yosh)da bola asosan sezgi va idrok orqali atrof-muhitni anglaydi. Bu davrda uning hissiy aloqalari rivojlanadi va ona bilan bog'lanish muhim ahamiyat kasb etadi. Ilk bolalik davri (1–3 yosh)da bola nutqni egallay boshlaydi, mustaqil harakat qilishga intiladi va atrof-muhitni faol o'rganadi. Maktabgacha yosh davri (3–7 yosh)da bolaning tasavvuri, tafakkuri va nutqi tez rivojlanadi. O'yin faoliyati bu davrning yetakchi faoliyati hisoblanadi.

Kichik maktab yoshi davrida (7–11 yosh) bola ta'lim faoliyatiga kirishadi. Bu davrda uning mantiqiy tafakkuri, diqqat va xotirasi rivojlanadi. O'quv faoliyati asosiy o'rin egallaydi. O'smirlik davrida esa (11–15 yosh) bola shaxs sifatida shakllanishning muhim bosqichini boshdan kechiradi. Bu davrda mustaqillikka intilish, o'zini anglash va ijtimoiy munosabatlarga kirishish kuchayadi.

Bola psixologiyasida bilish jarayonlari muhim o'rin tutadi. Sezgi va idrok orqali bola atrof-muhitni qabul qiladi. Xotira orqali olingan ma'lumotlarni saqlaydi va qayta tiklaydi. Tafakkur esa muammolarni hal qilish va yangi bilimlarni egallashda asosiy vosita hisoblanadi. Nutq bolaning ijtimoiylashuvini ta'minlaydi va uning fikrlash jarayoni bilan chambarchas bog'liqdir.

Shuningdek, hissiy va irodaviy jarayonlar ham bola rivojida muhim rol o'ynaydi. Bola hissiyotlari orqali atrof-muhitga munosabat bildiradi. Iroda esa maqsadga erishish jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lib, u bolaning xulq-atvorini boshqaradi. Bu jarayonlar tarbiya va ijtimoiy muhit ta'sirida shakllanadi.

Bola psixologiyasini o'rganish pedagogik jarayonni samarali tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Har bir yosh bosqichining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish orqali o'qituvchi bolalarga individual yondashuvni amalga oshirishi mumkin. Bu esa ta'lim samaradorligini oshiradi va bolalarning to'laqonli rivojlanishini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, bola psixologiyasi inson shaxsining shakllanishida muhim o'rin tutadi. Bolaning psixik rivojlanishi irsiyat, muhit va tarbiya omillari ta'sirida yuzaga keladi. Har bir yosh bosqichi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularni hisobga olish ta'lim va tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Shuning uchun bola psixologiyasini chuqur o'rganish pedagoglar va ota-onalar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Umumiy psixologiya darsliklari. (2015). (40–70-betlar). Toshkent.
2. Bola psixologiyasi va pedagogika bo'yicha ilmiy manbalar. (2018). (50–85-betlar).
3. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari bo'yicha qo'llanmalar. (2020). (30–60-betlar). Toshkent.
4. Rivojlanish psixologiyasi bo'yicha tadqiqotlar. (2019). (60–95-betlar).
5. Pedagogik metodika adabiyotlari. (2017). (25–55-betlar). Toshkent.